



เอกสารวิชาการส่วนบุคคล  
(Individual Study)

บทบาทของอุตสาหกรรมแปรรูปกุ้งและอาหารทะเล  
กับการแก้ไขปัญหาการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย

จัดทำโดย นางวิจิตรา อร่ามวัฒนานนท์  
รหัส ๕๙๐๔๓๑

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม  
หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔  
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ  
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

# บทบาทของอุตสาหกรรมแปรรูปกุ้งและอาหารทะเล กับการแก้ไขปัญหาการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย

วิจิตรา อร่ามวัฒนานนท์<sup>๑</sup>

## บทคัดย่อ

เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization : ILO) ฉบับที่ ๑๘๒ ว่าด้วยการห้ามและการดำเนินการโดยทันทีเพื่อขจัดรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของการใช้แรงงานเด็ก (The Worst Forms of Child Labour) ประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๖๒ ซึ่งนับว่าเป็นหนึ่งในสี่สิบห้าประเทศที่ร่วมก่อตั้ง นอกจากนี้สำนักงานประจำอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของ ILO ตั้งอยู่ในประเทศไทยเช่นกัน เป็นผลให้มีพันธะผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามเจตนารมณ์และบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ ดังกล่าว โดยมีเป้าหมายให้การดำเนินการเพื่อขจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายทั่วโลกเสร็จสมบูรณ์ภายในปี พ.ศ.๒๕๕๙ ประเทศไทยจึงได้ริเริ่มจัดทำนโยบายและแผนระดับชาติเพื่อขจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ฉบับแรก ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๒ – ๒๕๕๗ และนโยบายและแผนระดับชาติเพื่อขจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๘ – ๒๕๖๓ ฉบับปัจจุบันซึ่งเป็นฉบับที่สอง

รูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของการใช้แรงงานเด็ก ตามอนุสัญญาฉบับดังกล่าว หมายถึงการขจัดการใช้แรงงานเด็กทุกคนที่อายุต่ำกว่า ๑๘ ปีใน ๔ รูปแบบคือ ๑.การใช้แรงงานทาสหรือแนวปฏิบัติที่คล้ายกับการใช้ทาส ๒.การใช้ จัดหา หรือเสนอเด็กเพื่อการค้าประเวณี เพื่อการผลิตสื่อลามก หรือเพื่อการแสดงลามก ๓.การใช้ จัดหา หรือเสนอเด็กเพื่อกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย โดยเฉพาะเพื่อการผลิตและขนส่งยาเสพติด และ ๔.การใช้แรงงานเด็กในลักษณะของงานหรือโดยสภาพแวดล้อมในการทำงานมีแนวโน้มที่จะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ความปลอดภัย หรือศีลธรรมของเด็ก

นโยบายและแผนระดับชาติเพื่อขจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายมีเป้าหมายที่สำคัญในการมุ่งเน้นให้ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาและขจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเอกชนที่มีกลุ่มอุตสาหกรรมเกี่ยวข้องกับการผลิตสัมพันธ์กับการใช้แรงงาน ซึ่งถือเป็นกลไกหลักในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคหลักของการขจัดสิทธิมนุษยชนที่จะร่วมกันผลักดันให้การขับเคลื่อนและการแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน คือไม่มีการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย

## คำสำคัญ

การใช้แรงงานเด็ก สิทธิมนุษยชน

<sup>๑</sup> รองประธานบริษัทและกลุ่มบริษัทในเครือ บริษัท ซีเวลท์ โพรเซ้น ฟู้ด จำกัด  
บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

## ความนำ

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization) หรือไอแอลโอ (ILO)<sup>๒</sup> ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.๒๔๖๒ ภายใต้สนธิสัญญาแวร์ซาย หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ จบลงโดยสะท้อนความเชื่อที่ว่าสันติภาพจะสามารถดำรงอยู่อย่างถาวรก็ต่อเมื่อมีการยึดหลักความยุติธรรมในสังคม และ “ความยากจนนั้นไม่ว่าจะเกิดขึ้น ณ ที่ใดในโลกจะส่งผลกระทบต่อความเจริญรุ่งเรืองในทุกๆ ที่” ดังนั้นเมื่อได้มีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้นในปี พ.ศ.๒๔๘๙ ไอแอลโอได้กลายเป็นองค์การชำนาญพิเศษขององค์การแรกของสหประชาชาติและในปี พ.ศ.๒๕๑๒ ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ

นโยบายในการดำเนินงานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศมาจากการร่วมปรึกษาหารือวางนโยบายร่วมกันของผู้แทนจากภาครัฐ ตัวแทนฝ่ายลูกจ้าง และฝ่ายนายจ้างซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการทำงานในระบบ “ไตรภาคี” อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างจากองค์การอื่นๆ ในองค์การสหประชาชาติ ทำหน้าที่ในการกำหนดและกำกับดูแลมาตรฐานแรงงานสากลต่างๆ ให้ได้รับการบังคับใช้อย่างถูกต้องตามหลักการในนานาประเทศ มีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมให้หญิงและชายมีโอกาสเท่าเทียมกันในการได้ทำงานที่มีคุณค่า มีประสิทธิภาพ มีเสรีภาพ ความมั่นคง ความปลอดภัย และมีความศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ เป้าหมายหลักคือการส่งเสริมเรื่องสิทธิในการทำงาน สนับสนุนให้เกิดโอกาสแห่งการจ้างงานที่มีคุณค่าการคุ้มครองทางสังคม และส่งเสริมให้เกิดการปรึกษาหารือในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน กล่าวโดยสรุปคือการส่งเสริมให้เกิดการสร้างงาน การส่งเสริมให้เกิดการทำ “งานที่มีคุณค่า” (Decent Work) และความปรารถนาที่จะให้เกิดการทำงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน

ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิก ILO เมื่อปี พ.ศ.๒๔๖๒ เป็นหนึ่งในสี่สิบห้าประเทศที่ร่วมก่อตั้งโดยได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๑๕ ฉบับ การดำเนินงานของ ILO ในประเทศไทยนับแต่อดีตถึงปัจจุบันครอบคลุมเนื้อหาหลักดังต่อไปนี้

๑. การส่งเสริมความคุ้มครองทางสังคมให้แรงงานทุกกลุ่มรวมถึง แรงงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ
๒. การลดและจัดการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบ
๓. การส่งเสริมการรับและปฏิบัติตามมาตรฐานแรงงานสากลและ อนุสัญญา ILO
๔. การสนับสนุนการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติ
๕. การส่งเสริมความปลอดภัยและอาชีวอนามัยในที่ทำงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ งานก่อสร้าง งานอิสระขนาดเล็ก ขนาดกลาง และงานภาคเกษตร เป็นต้น

---

<sup>๒</sup> สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศประจำอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง, ๒๕๕๘, **ทศวรรษแห่งการสร้างงานที่มีคุณค่าในเอเชีย ๒๕๔๙-๒๕๕๘**, สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศประจำอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง อาคารสหประชาชาติถนนราชดำเนินนอก, กรุงเทพฯ.

๖. การพัฒนาทักษะและฝีมือแรงงานให้แก่นักเรียนที่จะเข้าสู่ ตลาดแรงงาน ตลอดจน  
แรงงานทั้งในและนอกระบบ

๗. การส่งเสริมความเข้าใจและการป้องกันการแพร่ระบาดของ เชื้อเอชไอวีเอดส์และการ  
บริหารจัดการเรื่องเอชไอวีเอดส์ ในสถานประกอบการ

๘. การส่งเสริมการจ้างงานผู้พิการ

๙. การทำงานเพื่อขจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็กโดยเฉพาะการใช้ แรงงานเด็กในรูปแบบที่  
เลวร้าย

๑๐. การป้องกันการค้าหญิงและเด็ก

๑๐. การสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพ ขององค์กรลูกจ้าง นายจ้าง และองค์กรทางสังคม  
อื่นๆ

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ กำหนดเป้าหมายโลกให้มีการดำเนินการขจัดการใช้แรงงาน  
เด็กในรูปแบบที่เลวร้ายให้เสร็จสมบูรณ์และหมดสิ้นไปทั่วโลกใน พ.ศ. ๒๕๕๙ ตามการรับรองในที่  
ประชุมใหญ่ขององค์การแรงงานระหว่าง ประเทศสมัยที่ ๘๗ จัดขึ้น ณ นครเจนีวา เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน  
พ.ศ. ๒๕๔๒ มีข้อเสนอให้นำอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour  
Organisation - ILO) ฉบับที่ ๑๘๒ ว่าด้วยการห้ามและดำเนินการโดยทันทีเพื่อขจัดรูปแบบที่เลวร้าย  
ที่สุดของการใช้แรงงานเด็ก (The Worst Forms of Child Labour) มาปฏิบัติ ควบคู่กับ  
ข้อเสนอแนะของ ILO ฉบับที่ ๑๙๐ ที่เป็นแนวทางในการพิจารณาว่างานประเภทใดอาจถือเป็นงาน  
อันตราย ทั้งนี้ อนุสัญญาฉบับที่ ๑๘๒ กำหนดรูปแบบของความเลวร้ายในการใช้แรงงานเด็กที่อายุต่ำ  
กว่า ๑๘ ปีไว้ ๔ รูปแบบได้แก่<sup>๓</sup>

(๑) การใช้แรงงานเยี่ยงทาสในทุกรูปแบบ อาทิ การค้าหรือลักลอบค้าเด็ก การใช้แรงงานขัด  
หนี้ การใช้แรงงานเด็กในลักษณะของไพร่ตืดที่ดิน การบังคับใช้แรงงาน ตลอดจนการจัดหาเด็กโดย  
การบีบบังคับเพื่อเป็น กำลังพลแก้ไขความขัดแย้ง

(๒) การใช้ จัดหา หรือเสนอเด็กเพื่อการค้าประเวณี การผลิตสื่อลามกอนาจาร และ เพื่อการ  
แสดงลามกอนาจาร

(๓) การใช้ จัดหา หรือเสนอเด็กเพื่อกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย โดยเฉพาะการผลิตและ การ  
ลักลอบค้ายาเสพติด และ

(๔) การทำงานที่โดยลักษณะงาน หรือสภาวะแวดล้อมของงานที่เด็กๆ ทำนั้น มีโอกาสที่จะ  
เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ความปลอดภัย และศีลธรรมของเด็ก

ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศฉบับดังกล่าวฯ โดยเข้า  
เป็นภาคีอนุสัญญา องค์การแรงงานระหว่างประเทศ เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔ เป็นผลให้มี

<sup>๓</sup> รองศาสตราจารย์ศิริพันธ์ กิตติสุขสถิต, ๒๕๕๗, ความท้าทายในการขจัดแรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย,  
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม, หน้า ๑๒๖

พันธะผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตาม เจตนารมณ์และบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ โดยต้องดำเนินการโดยทันที และคณะรัฐมนตรีได้รับทราบและมีเป้าหมาย รัฐบาลไทยจึงได้จัดทำนโยบายและแผนระดับชาติเพื่อจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๗ (แผน ๕ ปี) และในปัจจุบันได้มีการปฏิบัติตามนโยบายและแผนระดับชาติเพื่อจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๒ โดยมีเป้าหมายหลักการสำคัญของการจัดทำนโยบายและแผนระดับชาติฯ นี้เพื่อป้องกัน คัดกรอง ช่วยเหลือ ฟื้นฟู และพัฒนา “เด็ก” โดยไม่เลือกปฏิบัติ และการดำเนินการให้คำนึงถึงหลักมนุษยธรรมและหลักสิทธิมนุษยชน รวมทั้งการกระทำผิดใดๆ ของ “เด็ก” ภายใต้แผนฉบับนี้ในทุกกรณี ให้ถือว่า “เด็กทุกคน” ตกเป็นเหยื่อหรือเป็นผู้ถูกกระทำ ซึ่งต้องได้รับความคุ้มครองเป็นอันดับแรก

โดยทั่วไปแล้ว “เด็ก” คือบุคคลที่อยู่ในช่วงของการเจริญเติบโตไปสู่สภาพการเป็นผู้ใหญ่ มีอายุระหว่าง ๐-๑๔ ปี บุคคลที่อยู่ในช่วงวัยเด็ก ควรได้รับการพัฒนาทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมอย่างเหมาะสมจึงจะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมได้ “เด็ก” ในวัยนี้ส่วนใหญ่จึงยังไม่ได้ทำงาน มักใช้เวลาอยู่ในบ้านหรือสถานศึกษา

อย่างไรก็ตาม แรงงานเด็กตามอนุสัญญาแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ ๑๓๘ ว่าด้วยอายุขั้นต่ำในการจ้างงาน ได้กำหนดอายุขั้นต่ำของลูกจ้างไว้เท่ากับอายุที่จบการศึกษาภาคบังคับ หรือไม่ว่า ๑๕ ปีสำหรับงานทั่วไป ไม่ต่ำกว่า ๑๓ ปีสำหรับงานเบา และไม่ต่ำกว่า ๑๘ ปีสำหรับงานอันตราย แต่บางประเทศกำลังพัฒนาได้กำหนด อายุขั้นต่ำสำหรับงานทั่วไปเป็น ๑๔ ปี งานเบาเป็น ๑๒-๑๔ ปี และงานอันตรายเป็น ๑๖ ปี สำหรับประเทศไทยนั้น พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ (ไม่ครอบคลุมลูกจ้างภาคเกษตรกรรมและลูกจ้างที่รับงานไปทำที่บ้าน) ได้กำหนดอายุขั้นต่ำของลูกจ้างไว้ที่ ๑๕ ปี ดังนั้น แรงงานเด็กตามกฎหมายไทยหมายถึงลูกจ้างที่มีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป แต่ยังไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์<sup>๔</sup> แนวคิดเรื่องการคุ้มครองการใช้แรงงานเด็กตามกฎหมายข้างต้นนี้ให้ความสำคัญกับอายุของเด็กที่ถูกจ้างทำงานเป็นสิ่งสำคัญ และมีความหมายครอบคลุมการทำงานแลกค่าตอบแทนของ “เด็กทุกประเภท” โดยไม่ให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมในการทำงานหรือเงื่อนไขการทำงานแตกต่างกับแนวคิดเรื่องการคุ้มครองการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายซึ่งไม่ได้เพียงเน้นที่ “เด็กทุกคน” และ “อายุของเด็กที่ทำงาน” แต่ยังให้ความสนใจสภาพแวดล้อมในการทำงาน เงื่อนไขการจ้างงานที่เลวร้ายและสังคมไม่ยอมรับหรือเพิกเฉยไม่ได้ (the most intolerable forms) ซึ่งเป็นคำที่องค์การแรงงานระหว่างประเทศใช้ก่อนจะเปลี่ยนเป็น ในรูปแบบที่เลวร้าย (the worst forms) ในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตามปัญหาการใช้แรงงานเด็กโดยทั่วไปมีความสลับซับซ้อนในเชิงสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้ประกอบการพยายามลดต้นทุน โดยการจ้างแบบเหมาช่วง และให้รับงานไปทำที่บ้านซึ่งอาจทำให้มีการใช้แรงงานเด็กมากขึ้น ผนวกกับมีครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจส่วนหนึ่งให้ลูกออกจากระบบการศึกษาเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงาน เด็กจึงมีโอกาสดูแลแสวงหาประโยชน์จากการใช้แรงงานมากขึ้นเช่นกัน นอกจากนี้ยังมี

<sup>๔</sup> ทวีสุข พันธุ์เพ็ง, ๒๕๔๓, สถานการณ์ปัญหาแรงงานเด็กในประเทศไทย, ค้นเมื่อ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๔, จาก

การใช้แรงงานเด็กต่างชาติที่ส่วนหนึ่งติดตามพ่อแม่ที่เป็นแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายไปทำงานตามไร่นา สวน งานก่อสร้าง หรืองานประมงต่อเนื่อง เด็กจึงทำงานไปด้วย อีกส่วนหนึ่งเป็นแรงงานเด็กต่างชาติที่มักทำงานในสถานประกอบการขนาดเล็ก หรืองานรับใช้ตามบ้าน และเด็กต่างชาติเพศหญิงมีโอกาสเสี่ยงสูงในการถูกชักนำเข้าสู่สถานบริการทางเพศ

สิ่งที่ยากที่สุดในการแก้ปัญหา คือปัญหาการใช้แรงงานเด็กมักควบคู่กับปัญหาการค้ามนุษย์ และแรงงานเด็ก เกือบทั้งหมดเป็นแรงงานเด็กอายุน้อย องค์การแรงงานระหว่างประเทศประเมินการใช้แรงงานเด็กไว้เมื่อปี ๒๕๔๙ ว่ามีเด็กทั่วโลกอายุระหว่าง ๕-๑๗ ปี จำนวน ๒๑๗.๗ ล้านคนที่ถูกใช้แรงงาน ในจำนวนนี้ประมาณ ๑๒๖.๓ ล้านคน ถูกบังคับให้ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายสำหรับเด็ก และในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมีจำนวนแรงงานเด็กอายุระหว่าง ๕-๑๔ ปี ที่ทำงานในเชิงเศรษฐกิจมากที่สุดในโลก คือประมาณ ๑๒๒.๓ ล้านคน และมีปัญหาการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย<sup>๕</sup> บริบทของการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย จึงเป็นประเด็นของเด็กถูกละเมิดสิทธิ ถูกกระทำรุนแรง ถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกหลอกลวง และถูกใช้แรงงานอย่างไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กเหล่านี้ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิที่ตนพึงมีพึงได้ ที่สำคัญคือ แรงงานเด็กที่เข้าสู่ตลาดแรงงานมักเป็นกลุ่ม “เด็กด้อยโอกาส” ซึ่งหมายถึง เด็กที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนและได้รับผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข การเมือง วัฒนธรรม ภัยธรรมชาติ และภัยสงคราม เป็นเด็กที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของรัฐ เป็นเด็กประสบปัญหาที่ยังไม่มีองค์กรหลักรับผิดชอบอันจะส่งผลให้ไม่สามารถดำรงชีวิตได้เท่าเทียมกับผู้อื่น อาทิเป็นกลุ่มเด็กยากจน เด็กเร่ร่อนไร้ที่อยู่อาศัย เด็กที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร เด็กที่ติดเชื้อเอชไอวีหรือเป็นเอดส์ หรือเด็กที่ถูกทอดทิ้ง ถูกเลือกปฏิบัติเนื่องจากบิดาและหรือมารดาอยู่ในกลุ่มผู้ติดเชื้อหรือเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ หรือเป็นเด็กพันโท<sup>๖</sup> นอกจากนี้ยังเป็นการใช้แรงงาน “เด็กด้อยอำนาจ” หมายถึง เด็กที่ต้องยอมตกเป็นเบี้ยล่างของคนกลุ่มใหญ่ ที่คอยแสวงหาประโยชน์จากการใช้แรงงานเด็กเหล่านี้ ซ้ำร้ายเมื่อเด็กเหล่านี้ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ในสังคมด้วยแล้ว ทำให้เด็กเหล่านี้ต้องตกอยู่ในสถานการณ์ที่ถูกขีตวงหรือถูกจำกัดซ้ำแล้วซ้ำเล่า เป็นเด็กชายขอบในพหุมติ (multiple marginalities) และแทบจะกล่าวได้ว่าศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของเด็กเหล่านี้เท่ากับศูนย์<sup>๗</sup> การจัดการใช้แรงงาน “เด็ก” ในรูปแบบที่เลวร้ายให้หมดสิ้นไปจึงเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนอย่างยิ่งเนื่องจากคำว่า “เด็ก” ที่เป็นตัวชี้วัดผลสำเร็จสำคัญของการจัดการใช้แรงงานเด็กนั้นมีความหลากหลายต้องทำความเข้าใจหรือให้ความหมายอย่างแน่ชัดเนื่องจากเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่จะแสดงความสำเร็จของ การจัดการใช้แรงงาน “เด็ก” ให้หมด

<sup>๕</sup> โต๊ะข่าวประชาธิปไตย สถาบันอิศรา, การใช้แรงงานเด็กในเอเชียและแปซิฟิก, มูลนิธิพัฒนาสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ.

<sup>๖</sup> สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส, ๒๕๕๔, รายงานสถานการณ์ผู้ด้อยโอกาส ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๔, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กรุงเทพฯ.

<sup>๗</sup> สุรียา สมุทคุปดี และพัฒนา กิตติอาษา, ๒๕๔๒, รวมบทความมานุษยวิทยากับโลกาภิวัตน์, ห้องไทยศึกษานิตน์ สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, นครราชสีมา.

สิ้นไปในปีงบประมาณ ๒๕๕๗ หรืออีก ๒ ปีข้างหน้า รวมทั้งมีความสำคัญในการนำไปสู่การกำหนดนโยบาย มาตรการ หรือกลไกเพื่อช่วยเหลือ ส่งเสริม หรือพิทักษ์สิทธิให้ได้อย่างทั่วถึง ต่อเนื่อง และยั่งยืน นั่นหมายถึงเด็กทุกคนในประเทศไทยจะได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีและสิทธิมนุษยชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม และกฎหมาย ประเด็นที่น่ามาสู่ความสนใจของคือ ความท้าทายที่น่าติดตามของความเป็นไปได้ในการจัดการใช้แรงงาน “เด็ก” ในรูปแบบที่เลวร้าย ถ้าความเป็นไปได้ดังกล่าวบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายจะสามารถสกัดกั้น “เด็กทุกคน” ที่จะเข้าสู่กระบวนการ ขณะเดียวกันก็เป็นการคุ้มครอง “เด็กทุกคน” ไม่ให้ถูกเอาเปรียบและถูกละเมิดสิทธิในการใช้แรงงาน ซึ่งนับเป็นผลพลอยได้ของการป้องกัน และคุ้มครองเด็กและแรงงานเด็กทุกคนในประเทศไทย

## บทบาทของอุตสาหกรรมแปรรูปกุ้งและอาหารทะเลกับการแก้ไขปัญหาการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่กระตุ้นให้การแข่งขันในตลาดโลกรุนแรง และมีความสำคัญมากขึ้นต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ผู้ประกอบการในหลายประเทศต่างแสวงหาวิธีการบริหารธุรกิจให้มีต้นทุนต่ำเพื่อให้ได้ผลกำไรสูงสุด เพื่อขยายโอกาสของธุรกิจให้สามารถคงอยู่และแข่งขันในตลาดเสรีให้ได้มากที่สุด การลักลอบใช้แรงงานเด็กกลายเป็นช่องทางสำคัญของผู้ประกอบการที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว และต้องการประหยัดต้นทุนการผลิตโดยเอาไรต์เอาเปรียบและละเมิดสิทธิของแรงงานทางกฎหมาย จึงเกิดปัญหาการใช้แรงงานเด็ก และทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นเมื่อเกิดปัญหาการหลอกลวง การทำร้ายทารุณ และการใช้แรงงานเด็กอย่างไม่เป็นธรรม

“การใช้แรงงานเด็กถือเป็นรูปแบบของการละเมิดต่อเด็กที่แพร่หลายที่สุดในโลกปัจจุบัน” องค์การแรงงานระหว่างประเทศระบุว่า งานส่วนใหญ่ที่เด็กทำมีลักษณะที่ซ้ำซากและเป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยซึ่งการใช้แรงงานเด็กถือเป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อเด็กทั้งพัฒนาการทางกาย จิตใจ จิตวิญญาณ การศึกษาและสังคม

มีรายงานวิเคราะห์ว่า การใช้แรงงานเด็กในประเทศไทยเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไทย การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การขยายตัวในระบบการศึกษาในประเทศ การปรับเปลี่ยนทัศนคติด้านคุณค่าในสังคม และการพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา สถานการณ์การย้ายถิ่นข้ามชาติในปัจจุบันเปิดโอกาสให้เกิดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายมากขึ้นนั่นคือ เด็กที่เคลื่อนย้ายแรงงานข้ามพรมแดนจากประเทศเพื่อนบ้านมาอยู่กับพ่อแม่ ซึ่งส่วนใหญ่เข้ามาอย่างผิดกฎหมายรวมถึงเด็กต่างชาติที่เกิดในครอบครัวแรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือประเทศไทย ทั้งหมดล้วนเป็น “เด็กด้อยโอกาส” ทางสังคมเศรษฐกิจ ขาดโอกาสทางการศึกษา และต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานเพื่อความอยู่รอด เผชิญกับปัญหาการถูกละเมิดสิทธิ ถูกเอาไรต์เอาเปรียบ ตลอดจนถูกทารุณกรรม ถูกล่วงละเมิดทางเพศ นำไปสู่การทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย นอกจากนี้ยังเป็นแรงงานราคาถูกเพื่อต้นทุนต่ำสุดในการผลิตเพื่อการแข่งขันทางการค้า ดังผลจากการศึกษาและ

การสำรวจการใช้แรงงานเด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ในรูปแบบที่เลวร้าย พบว่ามักเป็นการใช้แรงงานเด็กต่างชาติ

จากการสำรวจแรงงานเด็กต่างชาติสัญชาติพม่า ลาว และกัมพูชา ในประเทศไทยที่ทำงานในภาคเกษตรกรรม กิจการประมง โรงงาน และทำงานรับใช้ในบ้าน พบว่า ๑ ใน ๔ เป็นการใช้แรงงานเด็กต่างชาติอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี แรงงานเด็กต่างชาติเหล่านี้เป็นแรงงานถูกแสวงประโยชน์โดยการถูกบังคับและถูกข่มขู่ว่าจะลงโทษ ละเมิดสิทธิและอยู่ในสภาพลำบากจากเงื่อนไขการทำงานที่ต่ำกว่ามาตรฐาน เช่น การจ่ายค่าจ้างต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำ บังคับให้ทำงานล่วงเวลา การทำงานยาวนานต่อเนื่องและไม่มีวันหยุด และพบว่าแรงงานถูกกระทำรุนแรงทางกายและวาจาในระดับสูงจากนายจ้าง นอกจากนี้มีบางส่วนถูกค้ามนุษย์ ซึ่งส่งผลให้ประเทศไทยเป็นประเทศปลายทางอันดับหนึ่งของการค้าเด็กและผู้หญิงข้ามพรมแดน

เมื่อการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย มักจะปรากฏในวงการอุตสาหกรรมประมงของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมแปรรูปกุ้งและอาหารทะเลซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยเป็นแหล่งรายได้สูงเป็นหนึ่งในสามของรายได้จากการส่งออกของประเทศ นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างงานสำหรับประชาชนคนไทยและแรงงานข้ามชาติจากประเทศกัมพูชา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และเมียนมาร์ ดังนั้นอุตสาหกรรมแปรรูปกุ้งและอาหารทะเลจึงควรต้องปลอดจากการใช้แรงงานเด็ก มีสภาพการทำงานที่ดี และให้อากาศแก่แรงงานทุกคน รวมทั้งแรงงานข้ามชาติให้มีส่วนช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมและของประเทศ โดยจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษแก่สถานการณ์แรงงานเด็กและเยาวชนที่มีความเสี่ยงหรือ ถูกดึงเข้าไปเป็นแรงงานเด็กที่ทำงานอันตราย จึงต้องมีบทบาทในการร่วมมือแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนี้

๑. ส่งเสริมให้สถานประกอบการทุกแห่งในอุตสาหกรรมแปรรูปกุ้งและอาหารทะเล ปฏิบัติตามกฎหมายแรงงานของประเทศและมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานเด็กและแรงงานบังคับโดยจัดทำแนวทางการปฏิบัติการใช้แรงงานที่ดี (Good Labour Practices หรือ GLP)

คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของผู้ประกอบการด้านการประมง ได้มีการหารือถึงแผนดำเนินการตามแนวทางการปฏิบัติการใช้แรงงานที่ดีหรือ Good Labour Practice (GLP) ของแรงงานในอุตสาหกรรมผลิตสินค้ากุ้งและอาหารทะเลและแรงงานที่ทำงานบนเรือประมงไทยที่กรมประมง ร่วมกับกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน และองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ดำเนินการโดยเน้นเรื่องการจัดหาแรงงาน การจ้างงาน สวัสดิการ รวมถึงสภาพการทำงานของแรงงานในอุตสาหกรรมแปรรูปกุ้งและอาหารทะเล และแรงงานประมงสำหรับเรือประมงทั้งที่เป็นคนไทยและแรงงานต่างด้าว ซึ่งแผนดำเนินการข้างต้นจะสอดคล้องกับแนวทางมาตรการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ในรูปแบบแรงงานประมง ตามที่รัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ซึ่งเป็นระดับคณะกรรมการระดับชาติเพื่อให้การดำเนินงานแก้ไขปัญหาด้าน



แรงงานประมงที่เป็นเรื่องสำคัญเร่งด่วนที่จำเป็นจะต้องเร่งแก้ไขเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อภาคการผลิตและการส่งออกสินค้าประมงของประเทศ

นอกจากอนุสัญญาหรือตราสารระหว่างประเทศที่วางระเบียบหลักเกณฑ์ให้นานาอารยประเทศปฏิบัติแล้ว ผู้ประกอบกิจการในอุตสาหกรรมแปรรูปกุ้งและอาหารทะเลของไทยก็ควรจะตระหนักถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าวนี้ของไทย ซึ่งปัจจุบันมีบัญญัติกฎหมายเพื่อใช้บังคับแก่ผู้เกี่ยวข้องกับแรงงานเด็กให้ปฏิบัติตามหลายฉบับ พอจำแนกได้ดังนี้

๑. พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ ในหมวดว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานเด็กตามมาตรา ๔๔ ถึงมาตรา ๕๒ กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการใช้แรงงานและการจ่ายค่าตอบแทนในการทำงาน เพื่อให้ลูกจ้างทำงานด้วยความปลอดภัย มีสุขภาพอนามัยอันดี ได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการตามสมควร มีสาระสำคัญคือ การจ้างเด็กอายุ ๑๕-๑๗ ปี ต้องแจ้งพนักงานตรวจแรงงานและเงื่อนไขการทำงานของแรงงานเด็ก ต้องระบุเวลาพัก ห้ามทำงานยามวิกาล ล่วงเวลา วันหยุด งานที่มีผลร้าย และคำนึงถึงสภาพการทำงานที่ห้ามเด็กทำงาน

๒. พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๖ ในหมวดว่าด้วยการห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการไม่ว่าเด็กจะยินยอมหรือไม่ ตามมาตรา ๔ และ มาตรา ๒๖ (๑) ถึง (๑๐) พระราชบัญญัตินี้เป็นกฎหมายที่มุ่งให้ความคุ้มครองแก่เด็กทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ รวมถึงการสงเคราะห์ การคุ้มครองสวัสดิภาพ การพัฒนาและฟื้นฟู ทั้งนี้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ สาระสำคัญคือต้องมีการบังคับใช้กับเด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี คุ้มครองเด็กเร่ร่อน เด็กกำพร้าเด็กที่อยู่ในสภาพยากลำบาก เด็กพิการ เด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด นักศึกษาและนักเรียน วิธีการคุ้มครองเด็กมี ๓ วิธี ได้แก่ การสงเคราะห์เด็ก การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก และการส่งเสริมความประพฤตินักเรียนนักศึกษา

๓. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นกฎหมายในการดำเนินคดีผู้กระทำความผิดและการช่วยเหลือคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ มีมาตรการคุ้มครองผู้เสียหาย ไม่ว่าผู้เสียหายจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม และมีกลไกสนับสนุนกำกับการดำเนินงาน มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องตามมาตรา ๓ มาตรา ๔ มาตรา ๖ มาตรา ๗ และ มาตรา ๕๒ พ.ร.บ.นี้คุ้มครองครอบคลุมไปถึงเด็กทุกคนเพราะการค้ามนุษย์นับเป็นการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ไม่ว่าจะเป็นการค้าทาส หรือการใช้ จัดหา หรือเสนอเด็กเพื่อค้าประเวณี

๔. พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งประเภทยาเสพติด การควบคุมยาเสพติดให้โทษ และการกำหนดโทษเพื่อปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องของตามมาตรา ๔ มาตรา ๗ มาตรา ๑๕ มาตรา ๑๖ และ มาตรา ๑๗ มาตรา ๔๘ และ มาตรา ๖๕ ถึงมาตรา ๑๐๖ แม้กฎหมายฉบับนี้มีได้ระบุโดยตรงถึงการคุ้มครองเด็ก แต่ถ้ามีการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบเลวร้ายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ จัดหา หรือเสนอเด็กเพื่อลักลอบส่งยาเสพติด ก็สามารถนำกฎหมายนี้ไปปรับใช้ในการกำหนดโทษได้

๒. ปฏิบัติตามนโยบายและแผนระดับชาติเพื่อจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๓

ในปี พ.ศ.๒๕๕๔ ประเทศไทยมีพันธะผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามเจตนารมณ์และบทบัญญัติของอนุสัญญาฉบับที่ ๑๘๒ รวมถึงข้อแนะนำขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ ๑๙๐ โดยกระทรวงแรงงานได้จัดทำนโยบายและแผนระดับชาติเพื่อจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๗ (แผน ๕ ปี) ซึ่งได้ดำเนินการผ่านมาแล้ว ในปัจจุบันได้มีการจัดทำนโยบายและแผนระดับชาติเพื่อจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๓ ซึ่งกระทรวงแรงงานร่วมกับองค์การแรงงานระหว่างประเทศ และหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดทำนโยบายและแผนระดับชาติเพื่อจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๓ ซึ่งเป็นแผนฉบับที่ ๒ ของประเทศไทย เพื่อใช้เป็นแผนแม่บทต่อเนื่องสำหรับให้หน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องนำไปดำเนินการจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ให้หมดสิ้นไปตามเป้าหมายที่กำหนด โดยได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายร่วมกับหน่วยงานภาคี เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง และเกิดผลสัมฤทธิ์ต่อไป ซึ่งนโยบายและแผนระดับชาติเพื่อจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๓ ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการระดับชาติ เพื่อจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๕๘ และคณะรัฐมนตรีได้รับทราบแล้วเมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘<sup>๔</sup>

ยุทธศาสตร์การดำเนินงานตามนโยบายและแผนระดับชาติเพื่อจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๓ ประกอบด้วย ๕ ยุทธศาสตร์ ดังต่อไปนี้

**ยุทธศาสตร์ที่ ๑** การป้องกันการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย

**ยุทธศาสตร์ที่ ๒** การช่วยเหลือและคุ้มครองแรงงานเด็กจากการทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย

**ยุทธศาสตร์ที่ ๓** การพัฒนาและบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ

**ยุทธศาสตร์ที่ ๔** การพัฒนาความร่วมมือระหว่างองค์กรภาคีเครือข่าย

**ยุทธศาสตร์ที่ ๕** การพัฒนาระบบบริหารจัดการและการติดตามประเมินผล

วัตถุประสงค์ของนโยบายและแผนระดับชาติฯ นี้ จัดทำขึ้นเพื่อให้หน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่ายมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายและแผนระดับชาติฯ สามารถนำไปใช้เป็นแผนแม่บทเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติงานระดับจังหวัดในการดำเนินงานเพื่อจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่

<sup>๔</sup> กลุ่มงานแรงงานหญิง เด็ก และเครือข่ายคุ้มครองแรงงาน สำนักคุ้มครองแรงงาน, ๒๕๕๙, นโยบายและแผนระดับชาติเพื่อจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๓, กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน, กรุงเทพฯ.

เลวร้าย โดยมีเป้าประสงค์ในการจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายหมดสิ้นไป ภายในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓

จะเห็นได้ว่ายุทธศาสตร์หลักของนโยบายและแผนระดับชาตินี้ อุตสาหกรรมการแปรรูปกุ้งและอาหารทะเลมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องทั้ง ๕ ยุทธศาสตร์ เนื่องจากมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับกลไกของอุตสาหกรรมทั้งมาตรการในการคุ้มครอง ช่วยเหลือ ป้องกัน และการบังคับใช้กฎหมาย หากวงการอุตสาหกรรมไม่ให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวแล้วก็จะส่งผลกระทบต่อให้การดำเนินการไม่สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของอุตสาหกรรมและประเทศได้ในที่สุด

## สรุป

ประเทศไทยมีความก้าวหน้าเป็นอย่างมากในความพยายามที่จะจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ทั้งนี้ปัญหาการใช้แรงงานเด็กได้ถูกนำมาเชื่อมโยงกับการค้าระหว่างประเทศ เมื่อประเทศนำเข้าสินค้ารายใหญ่ของไทยคือสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป ได้หยิบยกประเด็นการใช้แรงงานเด็กอย่างไม่เป็นธรรมขึ้นมาเป็นข้อกีดกันทางการค้า โดยพยายามกดดันให้มีการปรับปรุงมาตรฐานแรงงานภายในประเทศโดยเฉพาะกรณีการใช้แรงงานเด็ก มิฉะนั้นจะไม่ให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรแก่ประเทศไทย รวมทั้งจะต่อต้านการนำเข้าสินค้าที่ผลิตโดยการใช้แรงงานเด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี หรือเป็นแรงงานเด็กที่ถูกทารุณหรือเอารัดเอาเปรียบ ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อภาพลักษณ์และเศรษฐกิจของประเทศในฐานะที่ไทยเป็นประเทศส่งออก

นอกจากนี้ ใน พ.ศ. ๒๕๕๔ สหรัฐอเมริกาได้จัดให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีระดับความรุนแรงของปัญหาการค้ามนุษย์อยู่ในกลุ่มที่ ๒ (tier ๒ watch list) โดยให้เหตุผลว่าประเทศไทยยังไม่ได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่เพียงพอในการดำเนินคดีและลงโทษผู้ค้ามนุษย์ต่อกรณีการใช้แรงงานเด็ก

“เด็ก” จึงเปรียบเสมือนเมล็ดพันธุ์ที่จำเป็นต้องได้รับการดูแล เพื่อให้เติบโตและพัฒนาเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน การขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเคลื่อนย้ายแรงงาน อิทธิพลของสื่อและเทคโนโลยี ความเจริญก้าวหน้าที่เข้ามาพร้อมกับความเป็นเมืองสมัยใหม่ ได้ส่งผลกระทบต่อการทำหน้าที่ของสถาบันครอบครัว ทำให้ไม่สามารถทำหน้าที่เลี้ยงดูสมาชิกของครอบครัวได้อย่างเหมาะสมและทั่วถึง ส่งผลให้เด็กมีปัญหาทางพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และก่อให้เกิดปัญหาในรูปแบบต่างๆ เช่น เด็กเร่รอน เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กติดเกมส์ ติดยาเสพติด และเด็กที่ถูกแสวงหาประโยชน์ทางเพศเชิงพาณิชย์ในรูปแบบ ค่าประเวณีและค้ามนุษย์ ดังนั้นภายใต้สภาพแวดล้อมของสังคมที่ยังขาดระบบคุ้มครองเด็กที่มีประสิทธิภาพเพียงพอได้เปิดโอกาสให้เกิดช่องว่างทางกฎหมายให้ผู้ที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์สามารถละเมิดเด็กในหลากหลายรูปแบบ เช่น ถูกขบวนการอาชญากรบังคับให้ขอทาน ลักขโมย ขายยาเสพติด ขายบริการทางเพศ ตลอดจนการใช้แรงงานเด็ก โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กที่มีปัญหาทางความประพฤติ ซึ่งอาจเป็น

เด็กที่มาจากครอบครัวแตกแยก หรือเด็กที่อพยพมา จากประเทศเพื่อนบ้าน กลุ่มเด็กดังกล่าวเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงต่อการถูกละเมิด

ประเด็นการใช้แรงงานเด็กอย่างไม่เป็นธรรมนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศ และภาพลักษณ์ของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากการกระทำ ที่ทำลายคุณค่าทางเสรีภาพ และศักดิ์ศรีขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ เกิดเป็นแรงกดดันจากประชาคมโลกในเรื่อง สิทธิมนุษยชนที่เรียกร้องให้ยุติการใช้แรงงานเด็กอย่างไม่เป็นธรรม ประเทศไทยทำไมยังมีแรงงานเด็ก การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมไทย การเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจทำให้มีความต้องการแรงงานมากยิ่งขึ้น มุ่งเน้นทำความเข้าใจความหลากหลายของ แรงงานเด็กในประเทศไทย ในมิติประชากรและสังคม เพื่อดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหา โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแรงงานเด็กในหลากหลายแง่มุมที่สะท้อน ให้เห็นถึงแก่นแท้ของปัญหาต่างๆ อันจะนำไปสู่กระบวนการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น และมุ่งเน้นที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการดำเนินการป้องกันและขจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็กของประเทศไทยให้หมดสิ้นไป

## บรรณานุกรม

กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน, ๒๕๕๒, นโยบายและแผนระดับชาติเพื่อขจัด การใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ปิงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๗, กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน, กรุงเทพฯ.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๔, รายงานสถานการณ์ผู้ด้อยโอกาส ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๔, สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส, กรุงเทพฯ.

กลุ่มงานแรงงานหญิง เด็ก และเครือข่ายคุ้มครองแรงงาน สำนักคุ้มครองแรงงาน, ๒๕๕๙, นโยบายและแผนระดับชาติเพื่อขจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ปิงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๓, กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน, กรุงเทพฯ.

โต๊ะข่าวประชาธิปไตย สถาบันอิศรา มูลนิธิพัฒนาสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป., การใช้แรงงานเด็กใน เอเชีย และ แปซิฟิก, ค้น จาก เว็บไซต์ สถาบัน อิศรา <http://politic.isranews.org/index.php?option=content&task=view&id=๓๒๙>

ทวีสุข พันธุ์เพ็ง, ๒๕๔๓, สถานการณ์ปัญหาแรงงานเด็กในประเทศไทย อนามัยสิ่งแวดล้อม, ค้นเมื่อ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๔, จาก <http://advisor.anamai.moph.go.th/factsheet/boyproblem.htm>

นิพนธ์ พัวพงศกร และคณะ, ๒๕๔๔, รายงานวิจัยสภาพปัญหาและแนวโน้มของแรงงานเด็กในประเทศไทยและผลกระทบต่อโอกาสในอนาคตของแรงงานเด็ก, สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, กรุงเทพฯ.

ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต และคณะ, ๒๕๕๔, โครงการศึกษาสภาพปัญหาการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายของประเทศไทย, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม และกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, นครปฐม.

ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต รองศาสตราจารย์, ๒๕๕๗, ความท้าทายในการขจัดแรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.

สุรียา สมทุคบุตตี และพัฒนา กิติอาษา, ๒๕๔๒, รวมบทความมานุษยวิทยากับโลกาภิวัตน์, ห้องไทยศึกษานิตยสาร สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, นครราชสีมา.

สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศประจำภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง, ๒๕๕๘, ทศวรรษแห่ง  
การสร้างงานที่มีคุณค่าในเอเชีย ๒๕๔๙-๒๕๕๘, สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศประจำอนุ  
ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง อาคารสหประชาชาติถนนราชดำเนินนอก, กรุงเทพฯ.